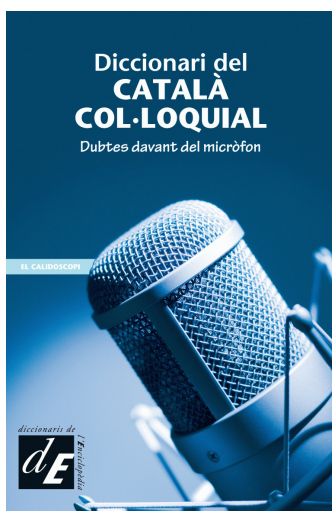

Ressenya

Diccionari del català col·loquial: dubtes davant del micròfon

Hi ha títols que atrapen immediatament el lector, i el del llibre que aquí ressenyem, *Diccionari del català col·loquial: dubtes davant del micròfon*, n'és un exemple ben clar. Acostumats a les obres de referència, els manuals de gramàtica i els glossaris terminològics que habitualment hem de consultar per qüestions relacionades amb la llengua escrita i formal, no és gens sorprenent que un epígraf amb els mots *diccionari* i *col·loquial* hagi atret l'atenció de molts professionals de la llengua des que va veure la llum ara fa pocs mesos. Redactat per Jaume Salvanyà, corrector i assessor lingüístic del Grup Flaix; revisat pels lingüistes Carles Riera i Josep Ruaix, i publicat pel Grup Flaix i Enciclopèdia Catalana, el *Diccionari del català col·loquial* és una obra amb un títol suggeridor que de seguida convida a dedicar-hi una bona estona a fullejar-la i reservar-li un lloc entre les obres de consulta a la llibreria de casa o de la feina.

Sens dubte, el gran atractiu del títol és que combina dos mots que semblen del tot antagònics, irreconciliables. D'una banda, *diccionari*, amb totes les connotacions intervencionistes que vulguem o no— arrossega aquesta paraula, i, d'una altra, *col·loquial*, un adjectiu que designa un llenguatge “propi de la conversa familiar, no literari” (DIEC2) i que sol evocar —mal que ens pesi també— un tipus de llengua poc cuidat, sense refinaments. I fins i tot als que no són del ram de l'assessorament lingüístic o de l'ensenyament els pot sobtar un diccionari sobre “la manera de parlar del carrer”, que és tal com és, “i que és igual si ho diem ben dit o no, perquè, mira tu, ja ens entenem, oi?”

Dades bàsiques

GRUP FLAIX

Diccionari del català col·loquial: dubtes davant del micròfon
Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2009.

ISBN: 978-84-412-1841-3

Autor de la ressenya

Òscar Blades
Universitat de Barcelona

De fet, un diccionari especialitzat en llengua col·loquial no és, ni de bon tros, inèdit. Des de fa temps els lletraferits hem tingut la temptació de compilar, inventariar i definir els mots que sorgeixen espontàniament ací i allà al marge d'obres literàries i científiques, glossaris, diccionaris i diaris de prestigi, i fer-ho generalment sense una voluntat normativista, moguts més aviat pel desig de deixar constància d'unes expressions més o menys acolorides que per la mateixa naturalesa del registre —molt canviant i divers— no tenen entrada en obres de referència i reculls lexicogràfics més institucionalitzats. En anglès, per exemple, trobem *The Concise New Partridge Dictionary of Slang and Unconventional English*, que és una revisió actualitzada de *A Dictionary of Slang and Unconventional English*, dels anys trenta; *The Routledge Dictionary of Modern American Slang and Unconventional English* i fins i tot *A Dictionary of Australian Colloquialisms*; en francès, *el Dictionnaire du français non conventionnel* i *Le Dico de l'argot fin de siècle*, entre d'altres, i en castellà, *el Diccionario del español coloquial*, que és més aviat un recull de frases fetes, i *el Diccionario de argot español y lenguaje popular*, per citar-ne alguns. I en català disposem, per exemple, del *Vocabulari de l'argot de la delinqüència*, de Vinyoles; *el Diccionari de renecs i paraulotes*, de Pere Verdaguer, i *el Diccionari del català popular i d'argot*, a càrrec de Joaquim Pomares, tots amb el precedent del *Diccionari català-valencià-balear*.

La novetat del *Diccionari del català col·loquial* és que no està dedicat a un tipus d'expressions molt concret, com són els renecs o les frases fetes, o una varietat tan específica i essencialment críptica com és l'argot, sinó a tot un registre en conjunt, el col·loquial, que poques vegades aflora en

obres de referència d'abast més ampli, fins i tot si tenen vocació descriptiva. Aquest fet, per si sol, ja és una excel·lent notícia per als professionals i els estudiosos de la llengua. A banda dels volums esmentats més amunt i d'altres que han servit d'eina de treball per a la confecció del diccionari que aquí ressenyem, en català poques obres han parat l'orella tan atentament al carrer i sobretot entre les generacions més joves per traslladar al paper un bon nombre dels mots i les expressions —2.400 exactament— que actualment fem servir en la parla quotidiana més informal. A partir d'ara, doncs, ja disposem d'un diccionari en què podem consultar mots tan “d'estar per casa” com *aconteixement*, *gelos* i *parranda* sense haver de passar per un glossari bilingüe o de barbarismes.

A més, el diccionari afronta el repte amb el propòsit de “millorar la parla radiofònica”, en paraules de Riera al pròleg, i oferir als locutors de ràdio un model de llengua espontani i informal apte per a un mitjà de comunicació tan immediat com és la ràdio. D'aquí que estigui més que justificat el subtítol de l'obra, *Dubtes davant del micròfon*, i que el diccionari també compti amb un bon nombre de termes propis del mitjà, com ara *track*, *bonus track*, *punxar*, *unplugged* i *warm-up*, que sovint han calat en la parla col·loquial. Aquesta voluntat d'elaborar un producte àgil que ajudi el locutor, i lector en general, a consultar un mot determinat es tradueix en un disseny gràfic que facilita molt la lectura (amb una presentació i una notació molt clares de les 1.700 entrades i més de 700 subentrades de què consta), juntament amb una gran profusió d'exemples que donen el context per delimitar l'ús de cada mot o expressió, i que sovint traspuen tots els anys de seguiment i buidatge radiofònic que ha dut a terme el departament d'assessorament lingüístic d'aquest grup de comunicació —cal no oblidar-ho— privat.

Ara bé, hi ha una diferència fonamental entre el *Diccionari del català col·loquial* i les obres d'orientació similar que hem citat més amunt. Cap d'aquells diccionaris té una mirada tan radicalment prescriptiva cap als mots de llengua col·loquial —no convencional, popular o d'argot— que compila, ben al contrari de l'obra que aquí ens ocupa. Com afirma el prologuista, el que inicialment s'havia concebut com un llibre d'estil per al Grup Flaix ha esdevingut un diccionari que vol millorar la parla de la ràdio “ampliant-ne el vocabulari [...] i corregint tot mot o expressió deguts a servilisme lingüístic —prescindibles i, doncs, innecessaris”. Una voluntat normativa confirmada amb rotunditat pel mateix Salvanyà en una entrevista a *El Punt* arran de la publicació del llibre: “En el nostre diccionari hem volgut fer un gir prescriptiu. [...] Aquest català [del carrer] està contaminat o ple d'influències del castellà, de l'anglès, etc. Recollim coses que estan ben dites, i d'altres que estan malament, que són la majoria de les que surten al diccionari, i en donem la solució” (*El Punt Barcelona*, 12/05/2009, p. 14). Fruit d'aquest enfocament, són constants al llarg de les 398 pàgines del diccionari frases de l'estil de “s'ha de canviar», “s'ha de fer servir alguna altra expressió”, “incorrecte en el sentit de...”, “terme sovint innecessari”, “la majoria de vegades se'n pot dir...”, etc. Així doncs, en contra del que podríem suposar d'entrada, no tenim a les mans un diccionari amb un afany essencialment descriptiu com els que hem esmentat al principi, sinó una obra que vol passar pel sedàs normativista una varietat lingüística que, per definició, resulta massa escorredissa.

No cal dir que aquest posicionament porta a tot un seguit de contradiccions gairebé insalvables, com ja han remarcat altres ressenyes (vegeu els comentaris de Màrius Serra i Albert Pla al diari *Avui*). Podem crear una norma per a la llengua col·loquial? L'essència d'aquesta varietat admet tan fàcilment els adjectius *correcte* i *incorrecte*? I, si és així, l'hem d'anomenar *col·loquial*? O bé la intenció del diccionari és, malgrat tot, ser un llibre d'estil per a locutors de ràdio? En aquest cas, per què un títol tan ambiciós com *Diccionari del català col·loquial*? Per què no, per exemple, *Manual de llengua per a locutors de ràdio* —encara que perdi tot l'encant— o simplement *Dubtes davant del micròfon*? La indefinició del llibre fa que no sigui una obra descriptiva pròpiament dita, com sí que ho és, posem per cas, el *Diccionari del català popular i d'argot*, ni tampoc un llibre d'estil en el sentit més clàssic, perquè llavors hauria de ser alguna cosa més que un recull de locucions correctes i incorrectes —o un “diccionari bilingüe”, en paraules de Màrius Serra. A més a més, fins a quin

punt la varietat de llengua que tracta és tan pròxima a la parla col·loquial real? Per exemple, una de les peculiaritats d'aquesta varietat és l'ús constant de renecs i mots malsonants per potenciar al màxim l'expressivitat, cosa que, precisament, els fa poc aptes per a un model de llengua pensat per a les ones hertzianes.

Com a diccionari prescriptiu, doncs, poca cosa pot oferir al coneixement de la llengua col·loquial. El sedàs intervencionista no pot retenir el flux continu d'una varietat lingüística que es defineix per l'espontaneïtat, la informalitat i l'ús de tota mena de recursos gramaticals, lèxics, prosòdics, etc. per dotar d'expressivitat i identitat el discurs (vegeu Payrató 2003). Dir, per exemple, que el sufix *-illo*, *-illa* és incorrecte i que, com a alternativa, se'n pot prescindir o es pot substituir per *-et*, *-eta* no evitarà que els parlants diguin *mundillo* o *mercadillo* en lloc de *món* i *mercat ambulant*, perquè, "home, és que no és el mateix! Eh que no?"

Com a llibre d'estil per a locutors de ràdio, i sobretot de programes més desinhibits, pot ser, ben utilitzat, una bona eina de treball. La seva principal virtut, ja ho hem dit abans, és que recull un bon grapat d'expressions del registre col·loquial difícils de trobar en obres més generals, simplement perquè la normativa no les admet o perquè es considera que no formen part de l'estàndard oral. A més, les "solucions" que dóna no deixen de ser propostes a tenir en compte, perquè provenen d'un departament d'assessorament lingüístic bregat en un model de llengua mediatitzat però alhora molt espontani i molt informal.

Evidentment, això no vol dir que les alternatives sempre siguin les més encertades, cosa que ens porta a alguns dels punts febles del diccionari ja apuntats per la majoria de ressenyes anteriors. Els més remarcables: pèrdua d'expressivitat perquè les formes admissibles corresponen a un registre més formal, menys fresc (cf. *Al teu nebot li tinc un carinyo/una simpatia especial; Un vestit molt cutre/ridícul*), o perquè tenen un sentit diferent (cf. *Amb aquesta colònia no se't resistirà ni la més recatada/puritana; Entre ells hi ha molta xispa/molt bona entesa*); bandejament d'expressions d'origen castellà amb una llarga tradició oral (cf. *És un bitxo raro/un tio estrambòtic; Això és el colmo de la ridícula/sa/la ridícula elevada al màxim exponent!; És un torracollons de cuidado/amb totes les de la llei*) i condemna de formes semblants a unes altres que, en canvi, són admeses (per exemple, s'accepta *apanyar-se*, però no *apanyo*; *gorro*, però no *estar-ne fins al gorro*).

Què passa, a més, amb els anglicismes cada vegada més habituals en el llenguatge corrent? Alguns no hi apareixen (*borderline*, *destroyer*, *filig*, *friqui*, *homeless*, *plis*) i d'altres són bandejats (*hit*, *tattoo*) o relegats a formes secundàries amb una pèrdua evident d'expressivitat (cf. *És la roba més fashion/de moda d'aquesta tardor*). I fins a quin punt es té en compte el paper del context? Malgrat la gran quantitat d'exemples, no sempre es fa palesa la rellevància de l'entorn textual i comunicatiu en els canvis que es proposen. Per exemple, es pot justificar la correcció d'*Anem molt apurats de temps* per *Anem molt justos de temps*, però s'ha de corregir *Apuraré les vacances tant com pugui* per *Allargaré les vacances tant com pugui?*, tenen el mateix significat? I, finalment, per què es condemnen sistemàticament solucions fonològiques, morfològiques i gramaticals idiosincràtiques de la varietat col·loquial? Justament el que diferencia aquest registre de la resta, a banda del lèxic, és dir *bastanta* i *forces*, però també *complexe*; *transplantar*; *cotillejar*; *matitzar*; *parlar-ho*; *Si m'haguessis avisat, no ho hagués fet*, etc. Sense aquestes formes i altres de semblants, difícilment podem anomenar-lo col·loquial.

Resumint, doncs, el *Diccionari del català col·loquial* mereix ser indiscutiblement en el prestatge de la llibreria on col·loquem les obres que consultem amb més assiduitat. Això sí, al contrari del que podríem intuir a partir del títol, no sembla que li hàgim de trobar un lloc al costat de les obres essencialment descriptives que compilen vocabulari argòtic, interjeccions, renecs, frases fetes i altres mots i expressions propis de la llengua oral més informal. Més aviat li haurem de buscar un racó a prop de les obres de referència, prescriptives sobretot, o bé dels llibres d'estil d'altres empreses i

institucions. En tot cas, de ben segur que com a assessors lingüístics, professors o estudiosos de la llengua el farem servir molt sovint i no s'omplirà de pols.

Referències

ALCOVER, A.; MOLL, F. *Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Moll, 1930-1962. [Consultable en línia a <<http://dcvb.iec.cat>>]

CELLARD, J.; ALAIN, R. *Dictionnaire du français non conventionnel*. Paris: Hachette, 1980.

DALZELL, T. (ed.). *The Routledge Dictionary of Modern American Slang and Unconventional English*. London: Routledge, 2009.

DALZELL, T.; VICTOR, T. (ed.). *The Concise New Partridge Dictionary of Slang and Unconventional English*. London i New York: Routledge, 2008.

DIEC2 = Institut d'Estudis Catalans. *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana i Edicions 62, 2007. [Consultable en línia a <<http://dlc.iec.cat>>]

LEÓN, V. *Diccionario de argot español y lenguaje popular*. Madrid: Alianza, 1981.

MARTÍN SÁNCHEZ, M. *Diccionario del español coloquial: dichos, modismos y locuciones populares*. Madrid: Tellus, 1997.

MERLE, P. *Le Dico de l'argot fin de siècle*. Paris: Éditions du Seuil, 1996.

PARTRIDGE, E. *A Dictionary of Slang and Unconventional English*. London: Routledge & Kegan Paul, 1937.

PAYRATÓ, LL. *Pragmàtica, discurs i llengua oral*. Barcelona: Editorial UOC, 2003.

PLA, A. "El català col·loquial". *Avui* (29/04/2009), p. 23.

POMARES, J. *Diccionari del català popular i d'argot*. Barcelona: Edicions 62, 1997.

SERRA, M. "Col·loquial?". *Suplement Cultura del diari Avui* (28/03/2009), p. 4.

VERDAGUER, P. *Diccionari de renecs i paraulotes*. Perpinyà: El Trabucaire, 1999.

VINYOLES, J. *Vocabulari de l'argot de la delinqüència*. Barcelona: Millà, 1978.

WILKES, G. (ed.). *A Dictionary of Australian Colloquialisms*. London: Routledge & Kegan Paul, 1978.